

Historijat Terezijanske kasarne u Đakovu

UDK 355.6(497.5 Đakovo)“18/19“

Izvorni znanstveni rad

Željko Lekšić
Đakovo

U članku se opisuje nastanak i izgradnja zgrade koju su Đakovčani nazivali Terezijanskom kasarnom. Izgradnja zgrade započeta je u prvoj polovici 18. stoljeća. Opisuje se i namjena zgrade, kao i njezini korisnici i vlasnici nakon što je vojska napustila kasarnu krajem 19. stoljeća. Zgrada je srušena 1986. godine, radi izgradnje nove upravne zgrade nekadašnjeg Poljoprivredno industrijskog kombinata Đakovo.

Ključne riječi: Đakovo, kasarna, PIK Đakovo

1. Ukratko o ulici u kojoj je bila smještena kasarna

Konjanička kasarna sagrađena je u prvoj polovici 18. stoljeća na kraju grada uz desnu stranu puta prema Osijeku. Nakon gradnje kasarne, nizale su se kuće u osječkom sokaku, sada Ulica bana Jelačića, od župne crkve sve do kasarne. Po kasarni su Đakovčani prozvali ulicu „Kasarnička“. U prvoj polovici 19. stoljeća počele su se graditi kuće uz cestu prema Osijeku i iza kasarne. Početkom pedesetih godina 19. stoljeća, kada je vršena numeracija kuća, zabilježene su s lijeve strane ulice kuće broj 348 do 354, te kuća broj 458, odnosno osam kuća. Na desnoj strani iza kasarne još nije bilo ni jedne kuće.

Mirko Marković u svome radu o Đakovu i Đakovštini, u kojem je prikazan plan iz 1863. godine, navodi samo kuće broj 348 i 349 (on ih označava brojevima 2 i 3).¹ Međutim, pored ovih, u to vrijeme postojale su i kuće broj 350-354 te 458², koje Marković ne navodi. Da su postojale, dokazuje i numeracija kuća, jer su ove kuće obuhvaćene numeracijom koja je obavljena ranije. Ubrzo nakon numeracije sagrađene su između kuća broj 352 i 353 kuće broj 485 i 486.

U 19. stoljeću, vjerojatno od početka širenja ulice, zvala se Šedivijeva ulica, a naziv je dobila po stolaru Franji Šediviju (1843.-1908.). Ulica je vjerojatno nastala parcelacijom i prodajom njegovog zemljišta na zapadnom dijelu ulice. Krajem 19. stoljeća ulica se smatrala nastavkom sadašnje ulice bana Jelačića, koja se nekoć zvala ulica Bana Khuen Héderváryja, te se tako zvala i ova ulica.³ Nakon što je sadašnja ulica Bana Jelačića dobila taj naziv, nije nam poznato da li je i ova ulica dobila isti naziv. Poslije Drugog svjetskog rata prvi dio ulice od župne crkve do kasarne dobio je naziv Maršala Staljina, a od kasarne nadalje Nazorova ulica.⁴

Do iza 1878. godine u ulici je bio drvored jablanova, koji se protezao od početka ulice sve do mosta na Jošavi, kada je posječen po nalogu tadašnje podžupanije.⁵ Bili su posađeni za vrijeme biskupa Kukovića između 1836. i 1840. godine. Sječu je navodno zahtjevala sigurnost ljudi, obzirom da su munje i gromovi često udarali u jablanove.⁶

---

1 Mirko MARKOVIĆ, Đakovo i Đakovština, *Zbornik Đakovštine* br. 1, JAZU, Centar za znanstveni rad Vinkovci, knj. III., Zagreb, 1976., 193.

2 Kbr. 458 nalazila se između kbr. 353 i 354.

3 Vidljivo na planu grada iz 1899. godine, kojeg je načinio ing. Gašy. Mjerilo 1:1950. Na planu stoji: „Prerisao iz katastra: indikatio: mapah te povećano sa mjerila 1:1280 na 1 : 1950 mt: U Đakovu 25. ožujka 1899. Ing. Gašhy”. Plan je, izgleda, nekoć stajao uramljen na zidu u zgradi općinskog poglavarstva, a sada se nalazi u Muzeju Đakovštine. Civilni mjernik Vinko Gašy, rodom iz Požege, umro je 1915. u Musiću u dobi od 63 godine, a sahranjen je na đakovačkom groblju.

4 *Đakovština*, Glasilo Narodne fronte za kotar i grad Đakovo, god. II., br. 10, Đakovo, 12. 1. 1946., 4.

5 Milko CEPELIĆ, *Đakovačka groblja*, Đakovo, 1916., 21.

6 Isto, 22. Tu je Kukoviću, Zagrepčaninu, uzor mogao biti zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac koji je puno truda uložio u poljepšanje Vlačke ulice koja je vodila do današnjeg parka Maksimir, pa je tako i s južne strane ulice zasađen drvored jablana. Lelja DOBRONIĆ, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Zagreb 1991., 105.

Iza kasarne je 1867. godine sagrađen mlin „Sloga”, a ubrzo iza njega i drugi mlin.

Poslije Prvog svjetskog rata na bivšem biskupijskom zemljištu na kraju ulice isparcelirana su brojna gradilišta za koloniste. Taj se dio grada i danas zove Dračice po istoimenoj šumi koja je nekoć dosegala do nadomak grada, a iskrčena je sredinom 19. stoljeća.

Dvadesetih godina 20. stoljeća kasarna je podijeljena, a istočni dio je srušen, te su na tome mjestu sagrađene kuće. Posljednji dio kasarne srušen je u razdoblju od 1986. do 1988. godine, a na tome dijelu sagrađena je jedna od nekoć najljepših modernih zgrada u gradu, nekadašnja upravna zgrada Poljoprivredno industrijskog kombinata Đakovo.⁷

Pored kasarne nekoć je bio općinski pašnjak. Jednim dijelom, južno od kasarne, preuređen je u općinski park, a dijelom u sajmište, istočno od kasarne.

2. Izgradnja kasarne

Umjesto sadašnje zgrade u ulici Vladimira Nazora broj 2 nalazila se nekoć tzv. Terezijanska kasarna. U naslovu ne navodimo riječ „vojarna”, koja bi zasigurno bila pravilnija, i to iz razloga što su je Đakovčani nekoć i nazivali „Terezijanska kasarna”, što je uočljivo i iz starog tiska. Nazivali su je kasarnom i nakon što se vojska odavde povukla, a zgrada dobila drugu namjenu. Tada je uglavnom korištena za skladišta. Zgrada je nazivana „Terezijanskom kasarnom” prema carici Mariji Tereziji, koja je vladala od 1740. do 1780. godine i za vrijeme čije vlasti je navodno kasarna sagrađena. Međutim, više izvora jasno ukazuje da je gradnja vojarnje započeta, a zasigurno u velikoj mjeri i dovršena prije stupanja Marije Terezije na prijestolje. Obzirom da se gradnja bila oduljila ili se pak odvijala u etapama, građanima je zasigurno ostalo u sjećanju da se gradila za vrijeme njene vladavine, zanemarujući vrijeme prije toga.

Prije nego li je kasarna srušena, bila je jedna od najstarijih zgrada u Đakovu. Istočna polovica srušena je dvadesetih godina dvadesetog stoljeća, a zapadna polovica u drugoj polovici osamdesetih godina 20. stoljeća.

---

7 Do kraja 1997. godine naziv tvrtke je bio Poljoprivredno industrijski koncern Đakovo d.d., a par godina prije toga Poljoprivredno industrijski kombinat Đakovo d.d.

Zgrada je imala oblik pravokutnika, a nalazila se na prostoru koji je sada omeđen ulicama Vladimira Nazora na zapadu, Ivana Mažuranića na sjeveru, Jure Kaštelana na istoku i Petra Katančića na jugu.

Prema najstarijim zapisima od oslobođenja od osmanske vlasti 1687. godine, u Đakovu je bila vojna posada od trideset vojnika Nijemaca na čelu s lajtnantom (poručnikom), koja je bila smještena u drvenoj kući u utvrdi.⁸ Srednjovjekovna utvrda nalazila se nekoć na mjestu gdje su sada biskupijski dvor i katedrala. Od nje je do danas ostao samo dio zapadnog zida. Od 1687. godine pa sve do kraja šezdesetih godina 19. stoljeća u Đakovu je bila stalna vojna posada, dakle oko 180 godina. To dokazuje da je Đakovo imalo prilično važan položaj, kao mjesto na pola puta od granice s osmanskim carstvom do Osijeka, a također na pola puta od Broda do Osijeka.

Zbog prisutnosti vojne posade, u Đakovu su boravili brojni stranci. Stoga se u matičnim knjigama rođenih đakovačke Rkt. župe iz 18. stoljeća uočavaju brojna strana prezimena.⁹ U literaturi se često navodi da je veliki ulazak stranaca, odnosno Nijemaca, u Đakovo bio za vrijeme biskupa Antuna Mandića početkom 19. stoljeća, međutim izgleda da je ulazak stranaca, zahvaljujući vojnoj posadi, bio znatno ranije. Na Đakovo, koje je na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće imalo samo oko 1000 stanovnika, vojna posada imala je priličnog utjecaja na grad, a osobito na razvoj obrta.

Prema nekim podacima, gradnja vojarnje započeta je 1737. godine ili još ranije, u ono vrijeme izvan grada uz desnu stranu puta prema Osijeku, odnosno prema šumi Dračice (od preko 160 jutara, koja je iskrčena 1870/71. godine). Prema navodima Mirka Markovića, vojarna je dovršena krajem 18. stoljeća, odnosno oko 1778. godine.¹⁰ Vojarnu spominje kronika vukovarskih grofova Eltz, kada su 1737. godine za njeno zidanje morali dati 1325 zlatnih forinti, koje nisu mogli isplatiti, nego samo 900 forinti.¹¹

8 Tade SMIČIKLAS, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, dio II, Zagreb, 1891., 308; Josip BÖSENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: križevačke, virovitičke, požeške, cisdravske baranjske, vukovarske i srijemske te kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku*, Osijek, 1910., 357.

9 Željko LEKŠIĆ, „Strani doseljenici u Đakovu prije biskupa Mandića (1806.-1815.)”, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice 1996. (VDG Jahrbuch 1996)*, Zagreb, 1996., 79-83.

10 M. MARKOVIĆ, *Đakovo i Đakovština*, 192 i 193.

11 A. E. BRLIĆ, *Putovanja u Đakovo potkraj XVIII i početkom XIX stoljeća, Đakovački vezovi, Prigodna revija 1974.*, Đakovo, 1974., 13.

Zgrada nekadašnje kasarne na mapi iz 1902. godine.

Gradnja se odvijala za vrijeme sekvestracije, odnosno kada je od biskupa Petra Bakića upravu nad vlastelinstvom bila preuzela komora, a crkvenu upravu pečuški biskup. Vlastelinstvom je upravljao prefekt Andrija Kečkemet pod nadzorom komore. Biskup Bakić je bio odsutan iz Đakova 14 godina, a vratio se 1742. godine.

Vojarnu je gradilo đakovačko vlastelinstvo, a gradnjom su rukovodili upravitelji vlastelinstva Andrija Kečkemet, a nakon njega Aleksandar Josip Gvarišeti. Gradnja se bila oduljila zbog nedostatka novca. Poznato nam je da se Gvarišeti žalio Zemaljskoj upravi 1740. godine da vlastelinstva Nuštar, Vukovar i Erdut nisu podmirila svoj dug đakovačkoj vojarni.¹²

12 Rješenja zemaljske uprave za Slavoniju 1738-1742, Historijski arhiv u Osijeku, Osijek, 1970., 232.

Bilo je i sporova zbog neisplaćivanja novca. Tako se građevinski poduzetnik Ivan Šalacki sporio 1738. godine sa đakovačkim vlastelinstvom radi isplate za obavljene tesarske poslove u gradnji đakovačke vojarnje, ali je bio odbijen sa zahtjevom uz obrazloženje da se iz izvještaja bivšeg prefekta Đakova Kečkemeta od 14. veljače 1737. godine jasno vidi da je u potpunosti isplaćen.¹³

Georg Schenk, kovački majstor iz Đakova, tužio je 1738. godine đakovačko vlastelinstvo radi isplate plaće zarađene u konjičkoj vojarni (Cavallerie Casarme).¹⁴ Vlastelinstvo je izgubilo spor, ali dug nije platilo, te je rješenjem zemaljske uprave 1739. godine naređeno upravitelju vlastelinstva Gvarišetiju da plati dug u roku od 14 dana, ili će biti kažnjen pljenidbom kako bi ubuduće bolje poštovao njemu upućene naredbe.¹⁵

Vojarna nije bila dovršena ni 1745. godine, jer nailazimo na podatak da je biskup Bakić te godine pobirao namet „za gradnju vojarnje u Đakovu”.¹⁶

U to vrijeme, u tek osnovanoj Virovitičkoj županiji (koja je bila razdijeljena na virovitički, osječki i đakovački kotar), bilo je šest vojarni, koje su imale svog nadzornika (sa plaćom od 50 do 100 forinti).¹⁷ Izvjesni Martin Ižegram tražio je mjesto nadzornika đakovačke vojarnje 1739. godine.¹⁸ Međutim, nije nam poznato da li je udovoljeno njegovom zahtjevu, odnosno tko je tada izabran za nadzornika.

Nije nam poznato kada je završena gradnja vojarnje i kada se vojska u nju uselila. Prilikom izrade tzv. Jozefinskih mapa o vojarni je zapisano: „Sjeveroistočno se izvan naselja nalazi solidno izgrađena vojarna”.¹⁹ To je zapisano 1782. godine, te je to najstariji zapis o dovršetku vojarnje kojeg imamo. U svojoj knjizi o đakovačkim grobljima Cepelić spominje neku Anu Daškofikin pl. Blumenberg, kapetanicu, koja je umrla u Đakovu 1778. godine.²⁰ Ona je zasigurno bila supruga zapovjednika vojarnje, te nam je to potvrda o postojanju vojske u Đakovu u to vrijeme. Prema najstarijim zapisima od oslobođenja

13 Isto, 22-23.

14 Isto, 53-54.

15 Isto, 122-123.

16 J. BÖSENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 352.

17 Isto, 345.

18 *Rješenja zemaljske uprave za Slavoniju 1738-1742*, 95.

19 *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća, Virovitička županija*, Zagreb, 2002., 287.-288.

20 M. CEPELIĆ, *Djakovačka groblja*, 12.

od osmanlijske vlasti 1687. godine, u Đakovu je bila vojna posada od trideset vojnika Nijemaca na čelu s lajtnantom (poručnikom), koja je bila smještena u drvenoj kući u utvrdi.²¹ Od 1687. godine je zasigurno kontinuirano u Đakovu postojala stalna vojna posada. To dokazuje da je Đakovo imalo prilično važan položaj, kao mjesto na pola puta od granice s osmanskim carstvom do Osijeka, a također na pola puta od Broda do Osijeka.

U drugoj polovini 18. i početkom 19. stoljeća nadzornik vojarne bio je Josip pl. Kozić (ili Kožić) od Jerebiča. Jerebič je mjesto kod Velike Gorice. Zapisnik općine Osijek-Tvrđa iz 1786. godine spominje ga kao upravitelja đakovačke vojarne.²² On je Đakovčanima ostao poznat po tome što je s lijeve strane župne crkve u Đakovu 1814. godine dao podignuti kameniti križ, a 1837. godine je župnoj crkvi poklonio oveće zvono saliveno u Pečuhu.²³ Taj kameniti križ stoji i danas uz sada bivšu župnu crkvu, a zvono je skinuto za vrijeme Prvog svjetskog rata. Obitelj Kozić imala je kuću u đakovačkoj glavnoj ulici, na mjestu gdje je mnogo kasnije sagrađena katnica Dragutina Hagera (uz općinsku zgradu).

Sredinom 19. stoljeća nadzornik vojarne bio je Dragutin Brauneis (1822.-1862.).

Negdje u blizini vojarne, odnosno „s druge strane kasarne”, kako navodi biskup Čolnić u autobiografiji, on je u 18. stoljeću dao zasaditi mnogo stabala duda, a nakon pisma carice Marije Terezije 1765. godine, kojim se traži unapređenje proizvodnje svile.²⁴

Nakon ugušenja mađarske bune 1849. godine, u Đakovu je harao tifus, najprije među građanstvom, a u kolovozu stao je tifus obarati vojnike po vojarni i po tamo smještenoj bolnici i to tako da ih je mjeseca kolovoza umrlo 26, rujna 38, listopada 97, studenog 40, a prosinca 9 vojnika.²⁵ Zapovjednik bolnice bio je poručnik Franjo Halla.

---

21 T. SMIČIKLAS, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, 308; J. BÖSENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, 357.

22 Stjepan SRŠAN, *Zapisnik općine Osijek-Tvrđa od 1770 do 1786 godine*, Osijek, 1992., 415 i 419.

23 FRANJO HIGY-MANDIĆ, „Župna crkva sv. Đurđa u Đakovu, Jeka od Osijeka”, *Hrvatski zabavnik i kalendar za god. 1919.*, 134.

24 Marin SRAKIĆ, „Autobiografija Josipa Antuna Čolnića, biskupa bosanskog ili đakovačkog”, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 1*, Historijski arhiv u Osijeku, Osijek, 1991., 48.

25 M. CEPELIĆ, *Đakovačka groblja*, 38.

Bilo je ovdje vojnika iz raznih pukovnija i od raznih naroda iz cijelog carstva. Ranije su se vojnici sahranjivali na đakovačkom groblju, ali kada je zavladała epidemija tifusa dodijeljen je vojsci za njihovo groblje komad Dračice, koje je 11. rujna 1849. godine kao „Novo vojničko groblje” blagoslovljeno i odmah u njega sahranjeno četiri umrla vojnika.²⁶

To je vojničko groblje bilo kod sadašnje ekonomije Štrosmajerovac, a zapušteno je nakon odlaska vojske šezdesetih godina 19. stoljeća.

Kada je ban Jelačić 11. svibnja 1849. godine na proputovanju boravio u Đakovu, posjetio je i vojarnu, gdje je tada već ležalo mnogo bolesnih vojnika. Tom prigodom je zapisano: „Ban je pošao u vojarnu, gdje je ležalo mnogo bolesnih vojnika, a da se onda još nije znalo, od čega boluju. Jelačić je polazio od postelje do postelje, pa tješio bolestnike. Kad je pri tom jednoga zapitao, kako mu je, odgovorio je vojnik: „Ta odmah sam zdraviji, kad sam opet kod nas ugledao zdrava tebe, svietli bane!”²⁷ Napomenimo i to da je ban Jelačić bio u Đakovu i prethodne godine, odnosno 22. srpnja 1848. godine.²⁸ Godine 1849. bila je bolnica i u biskupijskom sjemeništu.

Prilikom instalacije biskupa Strossmayera sljedeće godine, odnosno 29. rujna 1850. godine, biskupa su pred dvorom dočekali uz narod i konjanici ovdašnje regimente.²⁹ Konjanici iz ovdašnje vojarne dočekali su 30. lipnja 1851. godine i visokog gosta nuncija nadbiskupa Michele Viale-Prela. O toj je prigodi Mato Topalović napisao: „Tako nam opkružen na susret mu iziživšimi najboljimi momci od stojećih ovdje u posadi konjanika, Car-Franjo-Josip ulana, s jašećim naprijed samim gosp. zapovjednikom ovdašnjeg odjeljenja, konjaničkim satnikom Stregeom (...)”³⁰

Iz zapisnika pjevačkog društva „Sklad” saznajemo da je još 1868. godine bila smještena vojska u vojarni, jer je na bal 16. veljače te godine bio pozvan „i sav oficirski kor mjesne konjaničke posade.”³¹ Uskoro je vojska napustila vojarnu.

26 Isto, 39.

27 [Rudolf HORVAT] *Rat Hrvata s Magjarima godine 1848.-9.*, Zagreb, 1902., 358-359.

28 Matija PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu. 1806.-1906.*, Đakovo, 1911., 195.

29 Mato TOPALOVIĆ, „Instalacija biskupa Strossmayera”; u Ferdo ŠIŠIĆ, *Josip Juraj Strossmayer; dokumenti i korespondencija*, knjiga I, JAZU, Zagreb, 1933., 130.

30 Mato TOPALOVIĆ, „Nuncij Viale-Prela u Đakovu i u Beogradu”; u F. ŠIŠIĆ, *Josip Juraj Strossmayer; dokumenti i korespondencija*, 458.

31 Mato HORVAT, *Spomenica hrvatskog pjevačkog društva „Sklad”-“Preradović” u Đakovu 1863-1939*, Đakovo, 1939., 42.

*Zgrada nekadašnje kasarne pedesetih godina 20. st., sa dijelom parka
u kojem je postavljena statua Ive Lole Ribara*

*Dio zgrade nekadašnje kasarne šezdesetih godina 20. st.
Na slici je vidljivo nadozidano skladište na kat.*

Kada je sredinom 19. stoljeća vršen popis i numeracija kuća, vojarna je dobila broj 475.

Kada je 1856. godine vršeno osnivanje gruntovnih knjiga, odnosno tzv. gruntovnih napisnika, zemljišna čestica na kojoj je bila vojarna dobila je broj 1, a na planu je napisano „Kasarna”, kao i na kasnijem planu iz 1902. godine. Tada je ustanovljena površina vojarne od 1 kj 1415 čhv.³² Kada su se 1879. godine podaci iz tzv. gruntovnih napisnika prenosili u nove zemljišne knjige, čestica broj 1 upisana je u zemljišno knjižni uložak broj 28 kao vlasništvo „Županije Virovitičke”.

Veliki potres koji je zadesio Đakovo 24. ožujka 1884. godine nanio je u Đakovu velike štete. Najviše su stradale javne zgrade, a među njima podžupanijska zgrada i vojarna.³³

Godine 1887. bio je određen stalni smještaj „6. eskadrone c. kr. 8. husarske pukovnije u trgovištu Đakovo (...) u tamošnjoj županijskoj sgradi, ‘kasarni’ zvanjoj”, koja je stigla u Đakovo početkom rujna 1887. godine.³⁴ Dolazak vojske poklapa se s održavanjem sjednice Sabora od 5. rujna 1887. godine, kojem je đakovačka opozicija uputila prosvjed protiv izbora Mirka Hrvata.³⁵ Zasigurno dolazak vojske nije u vezi zasjedanja Sabora. Međutim, nešto ranije, za izbore 15. lipnja 1887. godine, radi očuvanja reda iz Osijeka su došle u Đakovo dvije satnije vojnika 78. pješačke pukovnije, koji su zatvorili sve ulice koje su vodile prema biralištu.³⁶

Općina Đakovo je zatražila od županijske oblasti da joj dodjeli vojarnu radi smještaja eskadrone na vrijeme od 20 godina, što je županija i prihvatila uz uvjet da općina vojarnu na vlastiti trošak adaptira i dogradi. Općini je ponuđen i zajam, a zastupstvo općine Đakovo je na sjednici od 23. prosinca 1887. godine odlučilo prihvatiti ponuđeni zajam.³⁷ Općina Đakovo je rado

32 Jedno katastarsko jutro imalo je 1600 četvorna hvata. Preračunato u metrični mjerni sustav površina kasarne je iznosila 1 ha 0844 m².

33 Gjuro PILAR, *Đakovački potres dne 24. ožujka 1884.*, Preštampano iz LXXVIII. knjige *Rada*, JAZU, Zagreb, 1886., 27.

34 *Izvešće kr. podžupana županije virovitičke ob uredovnom djelovanju kr. županijske oblasti virovitičke i područnih joj kr. kotarskih oblastih za vrieme od 1. siečnja do 31. prosinca 1887.*, Osijek, 1889., 51. Glede oznake husarske pukovnije za napomenuti je da smo u matičnoj knjizi umrlih rkt. župe Đakovo pronašli upis smrti vojnika-ulana „pukov. br. 12 6. eskadrone”.

35 Rudolf HORVAT, *Slavonija*, Povjesne rasprave, crtice i bilješke, Knjiga I., Zagreb, 1936., 55.

36 Isto, 54.

37 *Izvešće kr. podžupana županije virovitičke*, Osijek, 1889., 51.

prihvatila smještaj stalne vojne posade, budući da bi za đakovačke obrtnike bila stalan izvor prihoda, a osim toga bio bi uklonjen teret ukonačivanja vojske kod žitelja. Tokom 1888. godine je pitanje smještaja eskadrone husarske pukovnije povoljno riješeno time što je vojarna adaptirana tako „da je sada ciela eskadrona u njoj smještena, ter joj je stoga svojstvo područne vojarne i s time skopčani stalan prihod osiguran.”³⁸ Isto tako osigurano je vježbalište i strelište na pašnjaku kraj vojarne.

U vojarni je trebala biti jahačka škola. Međutim, prema obavijesti vojničkog upraviteljstva «tlo prostora je suviše ilovito i duboko pa osobito zimi prekomjerno otegoćuje izobraživanje čete», te je stoga ministarstvo zemaljske obrane dopisom od 9. kolovoza 1889. bilo odredilo da općina trgovišta Đakovo ili ustupi drugi prikladan prostor ili ako je moguće da uz shodnu naknadu sadašnji prostor pošljunči.³⁹ Iste godine je jahalački prostor ošljunčen.⁴⁰

Navedena eskadrona nije dugo bila smještena u Đakovu.

3. Korištenje kasarne nakon povlačenja vojske

Nakon što je zgrada prestala služiti za smještaj vojske krajem osamdesetih ili početkom devedesetih godina 19. stoljeća, zgrada je služila raznoj svrsi. Tu su bila skladišta, a bili su privremeno smješteni i uredi kotarske oblasti za vrijeme izgradnje nove zgrade kotara u Satničkoj ulici. U to je vrijeme ova zgrada je već bila dotrajala, a kako saznajemo iz jednog izvještaja, uredske prostorije kotara su bile „neshodne te pretiesne”, a „dolaskom jedne stranke do kot. predstojnika smetano je sedam osoba u radu (...).”⁴¹ Uredi kotarske oblasti ovdje su bili smješteni do 1897. godine, kada je bila dovršena nova zgrada kotara.

Županija je na dražbi održanoj dana 2. srpnja 1895. godine prodala vojarnu općini Đakovo za 13.001 forinti, koja je stupila u prosjed 16. rujna 1895. godine.⁴²

38 *Izvešće upravnoga odbora županije virovitičke*, Osijek, 1889., 55-56.

39 *Izvešće kr. podžupana županije virovitičke*, Osijek 1890., 56.

40 Isto, 57.

41 *IX. Izvešće upravnog odbora županije virovitičke*, Osijek, 1895., 62.

42 Općinski sud u Đakovu, Zemljišno knjižni odjel (dalje: ZKO), Zbirka isprava (dalje: ZI) br. Z-1735/1896. Ugovor od 20. prosinca 1895. god.

Ovdje je neko vrijeme bila gradska klaonica prije nego li je sagrađena nova u sadašnjoj ulici Slavka Tomerlina, gdje se i danas nalazi. U jednom izvješću za 1907. godinu navodi se da „u Đakovu još nije podignuta klaonica, prem sadanja u jednoj bivšoj kasarni, bez vode i kanalizacije ne odgovara higijenskim zahtjevima.”⁴³ Krajem 1911. godine bila je dovršena nova klaonica, te je tada klaonica preseljena iz vojarne.

Godine 1913. obavljani su neki popravci, te u izvješću za 1913. godinu nalazimo podatak da je izvršen „opravak oružničke vojarne u Đakovu troškom od K 850.”⁴⁴

Početak dvadesetih godina 20. stoljeća zgrada je već bila u prilično lošem stanju. Ozbiljno se razmišljalo o njenom rušenju. Tada se u đakovačkom tisku mogao pročitati sljedeći članak:

„Kad se ovako uredi onaj prazni prostor oko stare kasarne, treba samu zgradu kasarne porušiti i materijal ili prodati ili upotrebiti za gradnju koje opć. zgrade, a prazno gradilište upotrebiti u svrhu rasprodaje kao i ostalog zemljišta oko kasarne, samo ovdje treba udariti veću cijenu za gradilište, a ipak uz pogodnosti za one koji će u roku od jedne godine početi graditi uz obvezu, da će graditi jednokatne kuće.

Zgrada se kasarne po mojem mnijenju ne bi nikako smjela prodati dosadanjem zakupniku, jer bi ova na pola ruševina ostala i nadalje na ruglo Đakova i služila za magazine, što baš nikako ne pristaje usred najprometnije ulice, već ako dosadanji zakupnik⁴⁵, koji je milijonar treba skladišta, neka gradi i to izvan mjesta. U mjestu se bezuvjetno treba zabraniti gradnja magazina.

Prigodom uređenja onog diela Đakova ima se preudeliti i općinski park, jer taj se bezuvjetno ima pridržati i urediti, da bude u istinu odmaralište, a ne sajmište, te upravu nad njim povjeriti vještaku, a trošak uzdržavanja osigurati proračunom.”⁴⁶

43 *XXII. Izvješće upravnog odbora županije virovitičke*, Osijek, 1908., 57.

44 *XXVIII. Izvješće upravnog odbora županije virovitičke*, Osijek, 1914., 150.

45 Zakupnik je bila tvrtka tt. Goldberger i Gutman. Tvrtka je osnovana 1908. god. pod nazivom Komisionalna radnja hranom i zemaljskim proizvodima Goldberger i Guttman, Djakovo, članovi su bili Jakob Goldberger i Izidor Guttman. Usp. Upisi tvrdka, *Narodne novine*, god. LXXIV., br. 202, Zagreb, 2. 9. 1908., 9.

46 ”Jedno načelničko pitanje”, *Đakovačke pučke novine*, Đakovo, 27. 11. 1920.

4. Dioba i rušenje kasarne

Godine 1921. općina je prepolovila bivšu vojarnu, te odlučila pristupiti prodaji. Zapadni dio prodan je Gospodarskoj voćarskoj, povrtlarskoj i vinogradarskoj zadruzi „Vesna”. Naime, nakon licitacije održane 1. svibnja 1921. godine, općina Đakovo je na sjednici održanoj 9. svibnja iste godine donijela odluku o sklapanju kupoprodajnog ugovora s navedenom zadrugom zajedno sa starom vojarnom” za 1.550.000 Kr.⁴⁷ Zadruga nije mogla stupiti u posjed prije 1. srpnja 1921. godine, do kada objekat drži u najmu tt. Goldberger i Guttman.⁴⁸

Ubrzo je zadruga zapala u teškoće, te je rasprodala svoju imovinu. Iz tiska saznajemo da je od 10. do 17. veljače 1925. god. izvršena prodaju zaliha dasaka i građe, buradi i drugog.⁴⁹ Godine 1925. posjed je podijeljen⁵⁰, te južni dio prodan trgovcu Maksu Krakaueru (k.č.br. 1/3 sa 1203 čhv), a sjeverni, Izidoru i Milanu Guttmanu (k.č.br. 1/2 sa 590 čhv), koji su ovdje držali skladišta za žito. Krakauer je ubrzo svoj posjed prodao trgovcima žitaricama Židovima Josipu Frank (Đakovo, 1898.) i Luji Frank (Đakovo, 1899.). Bili su to sinovi Mayera Franka, velikog đakovačkog trgovca žitaricama.⁵¹ Guttmanov dio stare vojarnje je 1928. godine postao vlasništvo Zadružne gospodarske banke d.d. podružnica Đakovo, a 1933. godine je i taj dio postao vlasništvo Frank Josipa i Luje. Josip Frank je ovdje i stanovao, i to u sjevernom dijelu nekadašnje vojarnje (do mlina „Sloga”), a Lujo Frank je stanovao u općinskoj kući u Đakovu.⁵² Josip Frank je bio zadnji predsjednik židovske bogoštovne općine, i to od 1931. do 1941. godine.⁵³ Obojica su stradali u holokaustu za vrijeme Drugog svjetskog rata.

---

47 ZKO, ZI br. Z-2471/1921. Ugovor od 12. svibnja 1921. god. Ugovor su na strani općine potpisali dr. Antun Niderle, gradonačelnik i odbornici Dragan Devčić i Antun Pavić, a na strani zadruge Marko pl. Štriga i Franjo Stanković.

48 Isto.

49 *Narodni list*, god. III., br. 45, Đakovo, 8. 11. 1924., 3.

50 ZKO, ZI br. Z-2758/1925. Naerit diobe.

51 Opširnije o obitelji Frank vidi: Branko OSTAJMER, „Obitelj Frank i njihova prisutnost u životu grada Đakova”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Đakovo, 2015., 71.-98.

52 Mato HORVAT, *Građa za kulturnu prošlost Đakova, koja se odnosi na đakovačke Židove i one iz Vrpolja*, Vrpolje, 1981., rukopis, 11

53 Isto, 4.; Branko OSTAJMER, *Dr. Mato Horvat i njegov rukopis „Građa za kulturnu prošlost Đakova koja se odnosi na đakovačke Židove i one iz Vrpolja”*, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Đakovo, 2011., 208.

Istočnu polovicu je općina nešto kasnije odlučila prodavati. Jedan dio, odnosno jednu parcelu, od općine je 1925. godine kupio Atanasije Subotić, jedan dio geodet Ivan Šolc (1890.-1977.) i supruga Ljubica (1897.-1973.), dio su 1927. godine kupili Ivan i Magdalena Kraus, dio Josip Bosak i Julijana Kurz. Oni su na dijelu nekadašnje vojarnje, nakon rušenja objekata, sagradili svoje kuće. Zapadna polovica vojarnje uspjela se održati još preko šezdeset godina.

Prema zemljišnim knjigama, za vrijeme Drugog svjetskog rata od Frankovih je imovina oduzeta, te prenijeta u vlasništvo NDH.⁵⁴ Od NDH je cijelu polovicu vojarnje, koja je ostala nakon diobe, kupila „Agraria” njemačka nabavna i prodajna zadruga s.o.j. Osijek („Agraria” deutsche Zentaral Ein- und Verkaufsgenossenschaft m.l.H. Esseg).⁵⁵ Poslije Drugog svjetskog rata vojarna je od „Agrarije” konfiscirana, te je prenešena u vlasništvo tadašnje države i ubrzo vraćeno ranije zemljišno knjižno stanje, odnosno upisano je vlasništvo Frankovih, a da bi ubrzo bilo prenijeto na Općenarodnu imovinu temeljem tadašnjeg Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća.⁵⁶

Na bivšem posjedu Frankovih, razvila se „Đakovština”, poduzeće za promet i preradu žitarica, koje je od 1964. godine u sastavu Poljoprivrednog kombinata Đakovo. Ovdje je bio pogon za promet i preradu žitarica, koji je imao i sušare. Tako je izbio požar 2. veljače 1966. godine, u kojem su izgorjele tri stabilne i dvije pokretne peći za sušenje, zgrada sušare, odnosno dio stare vojarnje, i manje od 30 vagona kukuruza.⁵⁷ Požar je bio prouzrokovan eksplozijom rezervoara nafte na jednoj pokretnoj sušari.

Uz sjeverni zid bivše vojarnje do Nazorove ulice sagrađena je 1950-ih godina katnica poduzeća „Koteks”, koje se bavilo otkupom koža.⁵⁸ Ona je srušena 1988. godine, a sada se ovdje nalazi parkiralište.⁵⁹ Do Mažuranićeve ulice sagrađena je zgrada Zavoda za zapošljavanje i kuća obitelji Milaković.

---

54 ZKO, ZI br. Z-261/1943.

55 ZKO, ZI br. Z-856/1943.

56 ZKO, ZI br. Z-59/1949.

57 „Izgorjela sušara”, *Đakovački gospodarski list*, god. XII., br. 489/66, Đakovo, 18. 2. 1966., IV.

58 Vanjske mjere objekta bile su 16 × 8 metara, a ključ objekta 20,7 × 7,20 metara.

59 Iako je zgrada davno srušena, a „Koteks” dobio u zamjeni zemljište u ind. zoni Jug u Preradovićevoj ulici, još uvijek (2019. god.) se kč.br. 1329/31 u površini od 522 m² vodi u zemljišno knjižnom ulošku (dalje: zk. ul.) 4095 kao Općenarodna imovina, s pravom trajnog korištenja Koteks poduzeće za promet kožom i vunom Osijek. Za napomenuti je da postoje tri kat. čestice iste oznake.

Preostali zapadni dio vojarne srušen je 1986. godine kada je započeta izgradnja zgrade Agroiženjerskog centra (dalje: AIC) Poljoprivredno industrijskog kombinata Đakovo (dalje: PIK Đakovo), osim jednog manjeg jugoistočnog dijela, do parka, koji je ostao služiti kao skladište građevnog materijala, te je srušen 1988. godine.

Građevinski materijal koji se mogao iskoristiti nakon rušenja, prodavan je na javnom nadmetanju, održanom 14. srpnja 1986. godine.⁶⁰

4. Izgradnja nove zgrade na mjestu nekadašnje kasarne

Zgradu AIC-a PIK-a Đakovo projektirao je inženjer Milan Grozdanić iz đakovačkog poduzeća Đakovo-projekt. Direktor kombinata u vrijeme izgradnje bio je Josip Garvanović. Izgradnja je dovršena u listopadu 1988. godine, kada su u nju uselile razne službe, koje su do tada bile smještene u gradu na više lokacija. Najveći broj službi i zaposlenika uprave, kao i ured direktora, bio je smješten u zgradi nekadašnjeg kotara u Starčevićевой ulici, u kojoj se sada nalazi Muzej Đakovštine.

Nakon uspostave samostalne hrvatske države, postepeno je dolazilo do raspada PIK-a Đakovo i odvajanja pojedinih njegovih dijelova. Poslije raspada kombinata, zgrada AIC-a je ostala u vlasništvu tvrtke Đakovština d.d., pravnom slijedniku kombinata i služila je kao upravna zgrada, a zbog viška prostora dio se iznajmljivao. Uprava Đakovštine d.d. je odlučila renovirati jednu zgradu u industrijskoj zoni za potrebe uprave, te su službe odavde iselile u novu upravnu zgradu u ulici Električne centrale dana 30. rujna 2000. godine. Potom je zgrada AIC-a predana Ministarstvu financija na ime duga. Od tada se ova zgrada uglavnom nije koristila, osim manjeg dijela podrumskih prostorija koje je koristilo KUD „Tena”. Privremeno su od 7. 11. 2005. god. do listopada 2006. god. u prizemlju zgrade imali urede Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje i Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, dok se renovirala njihova zgrada u Preradovićевой ulici br. 13. Uslijed brojnih krađa (lim, radijatori, parket...) zgrada je uvelike devastirana, a tome je naročito doprinijelo skidanje limova s krova, te je voda prodirala sve do podruma.

---

60 Oglas PIK-a Đakovo, urudžbeni zapisnik broj 6920/86-1 od 11. 7. 1986. godine.

Nakon devastacije i KUD „Tena” je napustilo svoje prostorije, kao zadnji korisnik zgrade.

U veljači 2019. godine sklopljen je ugovor između Grada Đakova i Ministarstva financija, kojim se zgrada predaje Gradu Đakovo, uz neke uvjete.⁶¹ Ubrzo je izvršen i prijenos prava vlasništva na Grad Đakovo.⁶² Novi vlasnik je u lipnju 2019. godine ogradio ovaj prostor, zasigurno zbog predstojećih radova.

Sada se na prostoru gdje je bila kasarna nalazi zgrada nekadašnjeg AIC-a PIK-a Đakovo, zatim kuće obitelji Ludban i dječji vrtić (u bivšoj zgradi geodete Šolca) u Mažuranićevoj ulici, te kuće obitelji Tiborc (na bivšem Subotićevom), Dumenčić (na bivšem Krausovom, te poslije Tettmannovom posjedu) i Kovačić u ulici Petra Katančića.

5. Općinski park

Kao što smo naveli, južno od kasarne nekoć je bio općinski pašnjak. Dio je preuređen u općinski park, a dio se koristio kao sajmište. To je vidljivo i na planu grada iz 1899. godine gdje stoje natpisi „Perivoj” i „Sajmište”.⁶³ Perivoj je vremenom bio zapušten, te je neko vrijeme služio i kao svinjska pijaca. Dio pašnjaka je nakon osnivanja „Hrvatskog sokola” korišten kao vježbalište, te su građani taj prostor prozvali „Sokolana”. Sajmište je dvadesetih godina 20. stoljeća premješteno nešto sjevernije (gdje su sada silosi), a zemljište parcelirano i prodano za gradilišta.

Oko 1930. godine park je uređen i ograđen, a Atanasije Subotić, trgovac-daščar, koji je stanovao u blizini, dao je materijal za ogradu (čiji su zadnji ostaci uklonjeni 1988. godine prigodom obnove parka), te je park na sveča-

---

61 M. MUŠKIĆ, „Nakon godina propadanja i devastiranja napokon se traži rješenje za Mimoza!”, *Đakovački list*, Informativni mjesečnik Grada Đakova, god. 2, br. 6, veljača 2019., 6.

62 ZKO, zk. ul. 7803 k.o. Đakovo; ZI br. Z-1111/2019. Upis prava vlasništva Grada Đakova izvršen je na temelju Ugovora o darovanju broj 37-03/2019, kl: 940-01/18-03/2832; ur.br. 536-03-02-01/05-19-17 od 01. 02. 2019., Odluke o izmjeni odluke o darovanju Gradu Đakovu poslovne zgrade Đakovštine („Mimoza”) Vlade Republike Hrvatske od 26. 07. 2018., Odluke o darovanju Gradu Đakovu poslovne zgrade Đakovštine („Mimoza”) broj kl:940-01/11-03/16; ur.br. 5030120-11-1 od 29. 09. 2011. i Mišljenja Općinskog državnog odvjetništva u Osijeku, Stalna služba u Đakovu broj: M-DO-4001/2019 od 18. 01. 2019.

63 Vidljivo na planu grada iz 1899. godine, kojeg je načinio ing. Gašhy, n. dj.

nom otvorenju otvorio gradonačelnik dr. Antun Niderle. O tome događaju svjedoči i fotografija, na kojoj je vidljivo da je nazočilo tridesetak Đakovčana.⁶⁴

U parku je u studenom 1952. godine⁶⁵ postavljen spomenik Ive Lole Ribara, rad hrvatskog kipara Tome Rosandića. Otkriću spomenika nazočio je i dr. Ivan Ribar, nekadašnji đakovački odvjetnik i političar, a tada predsjednik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ.⁶⁶ Spomenik nije ovdje dugo stajao. Krajem pedesetih godina 20. stoljeća premješten je u središte grada ispred nove zgrade kotarskog suda koja je sagrađena 1959. godine, a početkom devedesetih kip je ponovo postavljen na staro mjesto u parku.

Park je ponovo uređen 1988. godine, nakon izgradnje AIC-a, odnosno upravne zgrade nekadašnjeg PIK-a Đakovo.

SUMMARY

Željko Lekšić

DETAILED DESCRIPTION OF THE THERESIAN BARRACKS IN ĐAKOVO

The construction of the building which inhabitants of Đakovo named the Theresian barracks begun in the first half of the 18th century. After the military had left the barracks at the end of the 19th century, the building was bought by the county government of Đakovo. Since then the building was used for various purposes. It housed the local slaughterhouse until the new one was built in 1911. The biggest part served as a warehouse. After the barracks were split in two parts during the 1920s, the eastern part was divided into plots and sold as building plots. The west part existed until 1986, when the remaining part of the building was demolished with the aim of building a new administration building of the former Agricultural Industrial Conglomerate Đakovo (PIK), which was finished in 1988. The Conglomerate left the building in 2000 and handed it over to the Ministry of Finance. The building is now abandoned and devastated, and the new owner, the town of Đakovo, plans to renovate it and use it for a different purpose.

Key words: Đakovo, barracks, PIK Đakovo

-
- 64 Fotografiju je načinio đakovački fotograf Viktor Pejak. Fotografija je objavljivana u đakovačkom tisku nekoliko puta.
- 65 Spomenik je svečano otkriven 23. 11. 1952. god., povodom tadašnjeg Dana Republike, koji se slavio 29. 11.
- 66 Primjerak plakata kojim je oglašeno otkrivanje spomenika čuva se u Muzeju Đakovštine (inv. br. 863).

